

JULIAN ANTONI DUNAJEWSKI

(1821–1907)

Julian Antoni Dunajewski wywodził się z rodu Dunajewskich herbu Sas. Rodzina ta pojawia się w źródłach w końcu XVI wieku, nazwisko swoje wywodząc od Dunajowa na ziemi lwowskiej. Rodzina, przynajmniej w XVIII wieku, należała do średniej szlachty – jej przedstawiciele pojawiają się w spisach urzędników ziemskich i krajowych (m.in. Bazyli, łowczy latyczowski 1766, komisarz sejmowy do rozgraniczenia województw, oraz Teodor, pisarz Trybunału Koronnego w ostatnich latach I Rzeczypospolitej). Dziadek Juliana, Andrzej, podstoli halicki, w 1782 roku razem z braćmi wylegitymował się ze szlachectwa we lwowskim sądzie ziemskim. Ojciec przyszłego profesora, Szymon, był komisarzem cyrkularnym w Stanisławowie i Nowym Sączu. Przed rokiem 1817 zawarł związek małżeński z Antoniną Domicelą, z domu Błażowska. Ze związku tego przyszło na świat trzech synów: Albin, kardynał i biskup krakowski, Julian, a także Edward, starosta tarnobrzeski.

Istnieją w literaturze rozbieżności co do daty urodzenia Juliana Dunajewskiego, aczkolwiek wydaje się, że za Stanisławem Grodziskim wypada przyjąć za właściwą datę 4 czerwca 1821 roku (figurującą w aktach osobowych UJ). Przyszły profesor urodził się i wczesne dzieciństwo spędził w Stanisławowie, ale ze względu na objęcie przez ojca stanowiska w Nowym Sączu tam już uczęszczał do szkoły powszechnej oraz gimnazjum. W roku 1839 rozpoczął studia prawnicze w Wiedniu. Po roku przeniósł się do Lwowa, gdzie też ukończył je w 1842 roku. Praktykę zawodową odbył pod kierunkiem uznanego lwowskiego adwokata Klemensa Raczyńskiego. Stopień doktora prawa uzyskał 2 sierpnia 1850 roku na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego na podstawie rozprawy *O instytucjach gminnych*. Problem ten w kolejnych latach pozostał bliski jego zainteresowaniom naukowym.

14

Już w roku 1850 Ministerstwo Wyznań i Oświecenia mianowało 28-letniego Juliana Dunajewskiego zastępcą profesora (suplentem) umiejętności politycznych (wcześniej wykładanych przez Wincentego Szpora), powierzając mu dodatkowo wykłady prawa karnego materialnego. Od 1851 roku, po ostatecznej rezygnacji W. Szpora, Dunajewski wykładał również statystykę ogólną państw europejskich oraz statystykę monarchii austriackiej, a także wydzielone z umiejętności politycznych wykłady ekonomii politycznej i nauki skarbowej oraz nauki administracji. Przez krótki okres prowadził również wykład „nauki o składach rządu i administracji państwa”.

W roku 1851 Wydział Prawa wystąpił z inicjatywą obsadzenia wakującej Katedry Umiejętności Politycznych, zgłaszając na nią kandydaturę Antoniego Szymańskiego. Równocześnie z tym zaproponowano mianowanie Dunajewskiego profesorem nadzwyczajnym statystyki państw europejskich, statystyki monarchii austriackiej i rachunkowości politycznej, co stanowiłoby pierwszy krok ku wydzieleniu osobnej katedry dla tych przedmiotów. Żaden z tych dwóch wniosków nie spotkał się jednak z aprobatą ministerstwa, które zamiast tego rozpisało konkurs w celu stałego obsadzenia Katedry Umiejętności Politycznych w jej do-

tychczasowym kształcie. Wydział przedstawił do nominacji Dunajewskiego, ale kandydatura ta została przez ministerstwo odrzucona. Przyczyną była negatywna opinia namiestnika, Agenora Gołuchowskiego, wynikająca jednak ze stanowiska władz policyjnych, które podawały w wątpliwość lojalność Dunajewskiego. Zarzucano mu przystawanie do środowisk radykalnych i fraternizację ze studentami, aczkolwiek zarzuty te były oparte raczej na podejrzeniach niż dowodach – sam naczelnik krakowskiej policji, Karl Neusser, przyznawał, że Dunajewski „unikną jawnej kompromitacji”, nie dając podstaw do wdrożenia postępowania dowodowego. Jak się wydaje, na nieufności władz policyjnych wobec Dunajewskiego zaważyć musiał fakt, iż starszy brat Juliana – Albin, przyszły biskup krakowski – miał już wówczas za sobą wyrok skazujący na 8 lat twierdzy za przestępstwa polityczne (konspiracyjną działalność niepodległościową).

Pozostawał więc Dunajewski przez kolejne lata jedynie zastępcą profesora, wykładając jednak wszystkie przedmioty przypisane do wakującej wciąż katedry. Pomimo wątpliwości władz policyjnych, nie usunięto go z tego stanowiska, na co wpływ miała zapewne bardzo pozytywna opinia kuratora Uniwersytetu – Piotra Bartynowskiego, o jego kwalifikacjach merytorycznych. Pierwszy okres zatrudnienia na Uniwersytecie Jagiellońskim był również ważnym etapem w życiu rodzinnym Dunajewskiego, który w roku 1852 pojął za żonę Marię Estreicherównę, córkę Alojzego Estreichera (entomologa, profesora UJ) i siostrę Karola Estreichera starszego, twórcy *Bibliografii polskiej*.

W roku 1855 Wydział Prawa, powołując się na pozytywną opinię kuratora Bartynowskiego, ponownie wystąpił o mianowanie Dunajewskiego profesorem nadzwyczajnym. Nominacja ta nie doszła jednak do skutku, gdyż w związku z rozwiązaniem Wydziału Prawa w Ołomuńcu Katedrę Umiejętności Politycznych w Krakowie otrzymał Jan Koppel. Dunajewski natomiast dostał nominację profesorską, ale w Preszburgu (Bratysławie). W 1860 roku, po upadku ministra Aleksandra Bacha i rozpoczęciu procesu liberalizacji, decyzją ministra stanu Agenora Gołuchowskiego Dunajewski został przeniesiony do Lwowa, gdzie otrzymał Katedrę Ekonomii Politycznej, Statystyki i Prawa Administracyjnego.

Powrót Dunajewskiego do Krakowa wiązał się z uruchomieniem procesu repolonizacji Wydziału Prawa. Od roku 1861 przedmioty ogólne, w tym umiejętności polityczne i nauka skarbowości, miały być wykładane w języku polskim. Wymagało to jednak znalezienia następcy profesora Koppla, który władał wyłącznie niemieckim. Dunajewski okazał się kompromisowym kandydatem, możliwym do zaakceptowania zarówno dla profesorów polskich (opowiadających się za Ferdynandem Weiglem, sekretarzem Uniwersytetu), jak i niemieckich (przeciwnych zmianom personalnym). Kompromis ten spotkał się z aprobatą ministerstwa, które w październiku 1861 roku przeniosło Koppla do Lwowa, Dunajewskiemu zaś przyznało Katedrę Umiejętności Politycznych, Statystyki i Prawa Administracyjnego na UJ. Na tym stanowisku pozostał on do końca swojej kariery akademickiej, a więc przez kolejne 20 lat.

Jako profesor umiejętności politycznych wykładał Dunajewski osiem przedmiotów. Pierwszą grupę stanowiły przedmioty ekonomiczno-finansowe – ekonomia polityczna i nauka skarbowa. Do drugiej grupy należały przedmioty statystyczne (przy czym podkreślić w tym miejscu wypada, że przez pojęcie statystyki rozumiano wówczas nie naukę o metodach analizy danych liczbowych, lecz przedmiot obejmujący podstawową wiedzę z zakresu demografii i geografii ekonomicznej): teoria statystyki połączona ze statystyką ogólną państw europejskich oraz statystyka monarchii austriackiej. Wreszcie trzecią grupę stanowiły przedmioty prawoadministracyjne: nauka o administracji, austriackie prawo administracyjne oraz ustawy administracyjne w przedmiocie produkcji pierwotnej. Ósmym przedmiotem był wykład z encyklopedii umiejętności politycznych. Dodatkowo prowadził przez pewien okres Dunajewski konwersatorium o zasadach nauki gospodarki narodowej.

Ferdynand Zweig wskazuje, że Dunajewski uchodził za doskonałego wykładowcę (był zresztą wybitnym mówcą, zarówno na forum akademickim, jak i w późniejszych latach na forum parlamentarnym) i cieszył się dużym uznaniem zarówno słuchaczy, jak i kolegów oraz władz uniwersyteckich. Omawianą problematykę przedstawiał w sposób jasny i zwięzły, ale bez nadmiernych uproszczeń. Skrypty z wykładów Dunajewskiego zachowały się i w dwudziestoleciu międzywojennym Wydział Prawa UJ podjął się ich wydania. Niestety opublikowany w roku 1935 *Wykład ekonomii politycznej* objął jedynie pierwszą, teoretyczną część wykładów, uzupełnioną tylko wybranymi zagadnieniami z – jak się wydaje bliższej Dunajewskiemu – części praktycznej (poświęconej polityce ekonomicznej państwa).

Kwestie ekonomiczna, a szczególnie problematyka polityki ekonomicznej i skarbowości zdecydowanie znajdowały się w centrum zainteresowań naukowych Dunajewskiego. Bardziej odległe od jego zainteresowań były inne wykładane przez niego zagadnienia, szczególnie zaś przedmioty prawoadministracyjne. Z tego względu, ale również kontynuując starania podejmowane przez wydział już w latach pięćdziesiątych XIX wieku, Dunajewski zabiegał o wydzielenie tej grupy wykładów do osobnej katedry lub przynajmniej przyznanie ich innemu wykładowcy. Pierwszy wniosek w tej sprawie wydział złożył z inicjatywy Dunajewskiego w lipcu 1868 roku, proponując utworzenie katedry austriackiego prawa państwowego (*Staatsrecht*), która miała obejmować prawo administracyjne (*Verwaltungsrecht*), ale również prawo polityczne (tj. konstytucyjne – *Verfassungsrecht*), obszar dotychczas pozostający na uboczu studiów prawniczych nie tylko na Uniwersytecie Jagiellońskim, lecz także w całej monarchii, zaś po patencie lutowym, a zwłaszcza po uchwaleniu ustaw grudniowych 1867 roku i nastaniu ery konstytucyjnej, nabierający nowego znaczenia. Ministerstwo jednak odrzuciło przedłożony projekt, zapowiadając jedynie reformę studiów prawniczych w przyszłości (zakładającą m.in. połączenie prawa administracyjnego z ekonomią polityczną, a przypisanie wykładów prawa politycznego ogólnego oraz au-

striackiego Katedrze Filozofii Prawa i Prawa Narodów). Niemniej jednak sam pomysł uruchomienia wykładu prawa politycznego został podjęty przez władze centralne, które zleciły Dunajewskiemu prowadzenie go w ramach encyklopedii umiejętności politycznych.

W roku 1869 wydział ponownie – znów z inicjatywy Dunajewskiego – zawnioskował o utworzenie nowej Katedry Prawa Administracyjnego i Finansowego, a do jej obsady zgłosił dr. Józefa Oczapowskiego. Ministerstwo wniosek ten co prawda odrzuciło, ale zgodziło się na zatrudnienie Oczapowskiego w charakterze profesora nadzwyczajnego nauki administracji i encyklopedii umiejętności politycznych. Zatwierdzając nominację, zastrzeżono jednak, że prowadzony przez Dunajewskiego wykład nauki administracji miał pozostać. Ten dualizm w wykładaniu teorii administracji był przyczyną niejasności co do rozgraniczenia obowiązków obydwu profesorów, ale utrzymywał się – pomimo starań Oczapowskiego o bardziej precyzyjne określenie zagadnień przynależnych do obydwu wykładów.

Od roku 1873 sprawa odciążenia profesora Dunajewskiego z części obowiązków dydaktycznych stała się pilna w związku z jego wyborem do Rady Państwa i wynikającą stąd częstą nieobecnością w Krakowie. Początkowo problem ten rozwiązywano przez zastępstwa – i tak, ekonomię polityczną za Dunajewskiego wykładał Mieczysław Bochenek (docent prywatny, od 1874 roku profesor nadzwyczajny ekonomii politycznej), statystykę – Józef Oczapowski, zaś naukę administracji i prawo administracyjne – Franciszek Kasperek (profesor filozofii prawa i prawa narodów). Z początkiem roku 1874 Dunajewski wystąpił z podaniem o stałe zwolnienie go z wykładów obydwu przedmiotów administracyjnych. Zostało ono rozpatrzone pozytywnie, a po niepowodzeniu kolejnej próby wydzielienia odrębnej Katedry Prawa Administracyjnego – zarówno naukę administracji, jak i prawo administracyjne austriackie przejął profesor Kasperek.

Dunajewski pozostawał w dobrych stosunkach z kolegami z wydziału. Dawali oni wyraz swojemu uznaniu i zaufaniu dla niego, dwukrotnie wybierając go na dziekana (na lata akademickie 1862/1863 i 1867/1868). W okresie powstania styczniowego zastępował rektora Karola Teligę, co – jak się wydaje – utoroowało mu drogę do wyboru na to stanowisko w 1864 roku. Wybór ten nie spotkał się jednak z aprobatą władz wiedeńskich, które powierzyły stanowisko Antoniemu Wachholzowi. Gdy z końcem semestru zimowego stan oblężenia w Galicji został zniesiony, Dunajewski został ponownie wybrany na rektora i tym razem uzyskał aprobatę ministerstwa. Najwyższą godność uniwersytecką obejmował jeszcze dwukrotnie: w roku akademickim 1868/1869 i w roku 1879/1880. Będąc rektorem, wchodził Dunajewski jako wirylista w skład Sejmu Krajowego Galicji i Lodomarii, co było jego pierwszym doświadczeniem parlamentarnym.

W roku 1872 Dunajewski był współautorem statutu Akademii Umiejętności i znalazł się wśród jej członków założycieli. Na jej inauguracyjnym posiedzeniu, z okazji czterechsetnej rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika, przedstawił

zebranych recenzję jego traktatu *Monetae cudendae ratio*. Został również wybrany na przewodniczącego komisji prawniczej akademii, którą to funkcję pełnił do 1875 roku. W 1880 roku, w związku z objęciem stanowiska ministerialnego, ograniczył aktywną działalność w akademii, ale pozostał jej członkiem, a po śmierci hrabiego Alfreda Potockiego został wybrany na zastępcę protektora (którą to godność sprawował wówczas arcyksiążę Karol Józef). W tym charakterze był Dunajewski *de facto* reprezentantem akademii w stolicy, pośrednicząc w relacjach z protektorem, władzami oraz samym cesarzem.

W lipcu 1870 roku Julian Dunajewski został w trzeciej kurii wyborczej okręgu Nowego Sącza (gromadzącej mieszczaństwo, inteligencję i urzędników) wybrany na posła do Sejmu Krajowego Galicji III kadencji, uzyskując 277 spośród 442 oddanych głosów. W Sejmie Krajowym zasiadał Dunajewski nieprzerwanie do swojej śmierci w roku 1907, wciąż reprezentując ten sam okręg. Politycznie związał się ze stronnictwem „stańczyków”, w którym bliski był mu przede wszystkim Józef Szujski, i szybko stał się jednym z jego czołowych przedstawicieli. Był aktywnym posłem, działając m.in. w komisji budżetowej. Zabiegał o reformę administracyjną, szczególnie o zmianę ustroju gmin przez wprowadzenie tzw. gminy jednolitej, a także o wprowadzenie politycznej odpowiedzialności namiestnika przed Sejmem. Popierał również projekt objęcia przez władze krajowe opieki nad archiwami z czasów I Rzeczypospolitej.

18

W roku 1873 w pierwszych wyborach bezpośrednich do Izby Poselskiej Rady Państwa Dunajewski wystartował w III kurii okręgu Biała – Wieliczka – Nowy Sącz i uzyskał mandat. Od razu stał się jedną z najważniejszych postaci Koła Polskiego, w jego imieniu występując w debacie nad mową tronową. Wystąpienie to, przeanalizowane szerzej przez Bogdana Szlachtę, wyłożyło podstawowe poglądy polityczne Dunajewskiego. Jeżeli nawet słuszne były wysuwane wobec niego jeszcze w latach pięćdziesiątych XIX wieku podejrzenia o działalność opozycyjną, to poglądy te odeszły już do przeszłości. Poseł Dunajewski zajmował stanowisko lojalistyczne, rezygnując nawet z wcześniejszego postulatu „stańczyków” – walki o rozszerzenie autonomii. Było to jednak stanowisko głęboko przemyślane, wynikające z przekonania, że w walce partykularyzmów zwycięży najlicniejsza grupa narodowościowa – Niemcy – kosztem pozostałych. Zamiast tego proponował więc Dunajewski politykę zorientowaną na interes całości państwa, dla którego symbolicznym punktem odniesienia była monarchia, a nie tylko postulaty większości parlamentarnej. W takiej polityce widział on najlepszą gwarancję zachowania przez Galicję autonomii, a w dalszej perspektywie nawet jej rozszerzenia.

W Izbie Poselskiej, której członkiem pozostawał do 1891 roku, dał się Dunajewski poznać jako wybitny mówca, jeden z czołowych rzeczników całej konserwatywnej prawicy reprezentowanej w Radzie Państwa. Aktywnie działał w komisjach Izby, a także we wspólnych austro-węgierskich delegacjach parlamentarnych. Równocześnie uwaga samego Dunajewskiego wyraźnie przesuwiała się z działalności akademickiej na polityczną. Prowadził wciąż wykłady – częściej

jednak korzystając z pomocy zastępców – a w roku akademickim 1879/1880 pełnił nawet godność rektora, ale był to już ostatni rok jego pracy na uniwersytecie. 26 czerwca 1880 roku Dunajewski został ministrem skarbu w gabinecie hrabiego Edwarda Taffego. Urząd ten sprawował przez 11 lat, stając się nieformalnym wicepremierem. Rolę jego dobrze unaocznia fakt, że gabinet, w którego skład wchodził, znany był współczesnym jako ministerium Taffego–Dunajewskiego.

Jako minister skarbu zastał Dunajewski finanse państwa w złej kondycji. Otrzymał więc szansę wprowadzenia w życie swoich projektów z zakresu skarbowości. W ciągu swojego jedenastoletniego urzędowania zbilansował budżet (likwidując wynoszący blisko 13 mln guldenów deficyt), wprowadzając dyscyplinę wydatków publicznych i podnosząc podatki pośrednie. Udało mu się wprowadzić monarchię z kryzysu fiskalnego i gospodarczego. W miarę poprawy sytuacji rozwijał działalność inwestycyjną, szczególnie w zakresie infrastruktury (głównie kolei żelaznych). Gdy w lutym 1891 roku złożył dymisję, będąc przeciwny zwrotowi politycznemu w kierunku nacjonalistycznie nastawionej lewicy liberalnej, Skarb Państwa znajdował się w stanie nieporównywalnie lepszym, posiadając duże zasoby, a budżet zamykał się nadwyżką 3 mln guldenów. Stąd też Dunajewski uzyskał miano finansowego cudotwórcy, a Ministerstwo Skarbu stało się „polskim ministerstwem” – w kolejnych latach obejmowanym m.in. przez Leona Bilińskiego, Wojciecha Korytowskiego i Wacława Zaleskiego.

Jako minister skarbu Dunajewski zasłużył się nie tylko dla całości monarchii, ale też dla Galicji (przeprowadzając w Radzie Państwa umorzenie zobowiązań krajowych wobec budżetu centralnego, a także rozpoczynając w roku 1884 wielki program rozbudowy galicyjskich kolei żelaznych) oraz dla Krakowa i Uniwersytetu Jagiellońskiego – był m.in. wielkim (i skutecznym) orędownikiem decyzji o przyznaniu pomocy budżetowej na budowę gmachu *Collegium Novum*.

Po odejściu ze stanowiska ministra skarbu Julian Dunajewski wycofał się z bieżącej działalności politycznej i powrócił do Krakowa. Pozostał jednak posłem na Sejm Krajowy Galicji, a dodatkowo został dożywotnio mianowany członkiem Izby Panów. Jeszcze w roku 1887 otrzymał honorowe obywatelstwo Krakowa oraz Order Żelaznej Korony I klasy, w 1889 – Wielką Wstęgę Orderu Cesarza Leopolda, zaś odchodząc ze stanowiska ministerialnego – najwyższe austro-węgierskie odznaczenie cywilne, Wielką Wstęgę Orderu św. Stefana (przez niektórych autorów nietrafnie określanego jako Order św. Szczepana). W 1900 roku, przy okazji uroczystości odnowienia doktoratu na 50-lecie, otrzymał także stopień doktora *honoris causa* Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Julian Dunajewski zmarł 28 grudnia 1907 roku (taka data widnieje na płycie nagrobnej, aczkolwiek biogram w *Polskim Słowniku Biograficznym* wskazuje na 9 listopada). Pochowany został na cmentarzu Rakowickim u boku żony i dwojga dzieci. W uznaniu jego zasług Rada Miasta Krakowa postanowiła jego imieniem nazwać część ulicy Podwale, przy której mieścił się krakowski pałacyk Dunajewskiego.

Dorobek naukowy, jaki pozostawił po sobie Dunajewski, wydaje się – jak na postać tego formatu – stosunkowo niewielki. Za życia wydał jedynie rozprawę *Ziemia i kredyt* (publikowaną najpierw w częściach w wydawnictwie „Czasopiśmie Poświęconym Prawu i Umiejętnościom Politycznym” w 1864 roku, a następnie w „Ekonomiście” w 1869) oraz *Słowo o Kopernika zasadach bicia monety*, a także – wraz z Wiktorem Kopffem i Dionizym Skarżyńskim – *Zarys organizacji władz administracyjnych dla Galicji* (1871), szerzej omówiony poniżej. Jak podaje Michał Patkaniowski, Dunajewski zwykł mawiać, że „[r]zeczy nowych nie zbuduję, powtarzać rzeczy znanych nie chcę”. Zresztą od roku 1870 coraz bardziej absorbowana go działalność publiczna, co nie mogło pozostać bez wpływu na pracę naukową.

Podstawowym źródłem do poznania głównego obszaru zainteresowania Dunajewskiego – ekonomii politycznej – są natomiast przede wszystkim jego wykłady, zebrane i wydane w roku 1935 na podstawie notatek Władysława Münicha, sędziego wiedeńskiego Sądu Najwyższego, a w czasach studenckich słuchacza wykładów Dunajewskiego, a także oparte na innym zbiorze notatek opracowanie *System ekonomii i skarbowości Juljana Dunajewskiego* autorstwa Ferdynanda Zweiga (wydane w 1925 roku) oraz mowy sejmowe i ministerialne Dunajewskiego, wydane przez Władysława Leopolda Jaworskiego (1896).

20 Zarówno jako badacz i wykładowca, jak i jako poseł oraz minister skarbu był Dunajewski zwolennikiem szkoły ekonomicznej znanej jako ujęcie klasyczne (liberalne). Uważał, że w skali makroekonomicznej równowaga powstanie na skutek procesów rynkowych, a nie interwencji zewnętrznej. Jak twierdził, żadna ustawa tak nie zmotywuje nikogo do pracy, jak jego własny interes. W związku z tym opowiadał się za szeroką sferą wolności gospodarczej – jak wskazuje Ferdynand Zweig, był przeciwny (i dawał temu wyraz jako poseł) merkantylizmowi, ingerencji w wolność umów (również w sferze ustawodawstwa pracy) oraz wolnej fluktuacji cen i warunków kredytu (jako poseł konsekwentnie głosował przeciwko ustawom o lichwie i projektom wprowadzenia cen maksymalnych). Państwu pozostawiał przede wszystkim rolę arbitra, stojącego na straży reguł konkurencji oraz stabilności systemu (przez ostrożną politykę kredytową i kontrolę podaży pieniądza).

Nie był jednak Dunajewski w żadnym wypadku ideologicznym przeciwnikiem zaangażowania państwa w gospodarkę. Za ojcami klasycznego liberalizmu uznawał, że istnieje wiele obszarów, w których prywatny interes zawodzi (nie mogąc na przykład liczyć na dostateczny zysk), a więc konieczna jest ograniczona ingerencja państwa. Wśród przykładów podawał infrastrukturę – szczególnie koleje, które jako minister rozbudowywał nie tylko w Galicji – oraz szkolnictwo uniwersyteckie. Był także zwolennikiem stosowania polityki kredytowej dla stymulowania wzrostu gospodarczego, zwłaszcza przez rozwój oświaty i przedsiębiorczości – jako minister utworzył kredyt melioracyjny oraz rozwinął program kredytów oświatowych.

W zakresie nauk politycznych *sensu stricto* najważniejszą publikacją Dunajewskiego jest wspomniany już *Zarys organizacji władz administracyjnych dla Galicji*,

opracowany wspólnie z W. Kopffem i D. Skarżyńskim. Stał się on podstawą złożonego przez Dunajewskiego w 1876 roku w Sejmie Krajowym projektu reformy ustroju samorządowego, uznanego przez Konstantego Grzybowskiego za „[j]edyną wielką i zasadniczą koncepcj[ę] zmiany nie tylko ustroju gminy [...], ale całego ustroju administracyjnego w kraju” (K. Grzybowski, *Galicja 1848–1914*, Kraków 1959, s. 201). Problematyka ustroju władz gminnych była Dunajewskiemu bliska od początku jego kariery naukowej – poświęcił jej przecież swoją rozprawę doktorską. Projekt zakładał m.in. zniesienie dotychczasowego rozdziału na gminy wiejskie i obszary dworskie oraz utworzenie zamiast nich nowych, większych gmin „jednolitych”, a także rezygnację z dualizmu administracyjnego, wynikającego ze współistnienia samorządowych gmin oraz organów reprezentujących w terenie administrację rządową, przez połączenie ich w sposób zapewniający odpowiedzialność zarówno przed wspólnotą lokalną, jak i rządem. Rozwiązanie to miało stanowić „złoty środek” między koniecznym dla efektywnej administracji biurokratycznym „porządkiem” a samorządnością. Projekt jest głęboko przemyślany, oparty na dobrej znajomości nie tylko praktyki rządzenia i uwarunkowań lokalnych (np. ryzyka występowania konfliktów na linii dwór – chłopi w razie włączenia ich do jednej wspólnoty samorządowej), lecz także rozwiązań zagranicznych – ze znawstwem nawiązuje m.in. do wzorców belgijskich, badeńskich, pruskich, francuskich i brytyjskich. Niestety, ta ciekawa propozycja nie doczekała się realizacji w Galicji.

Poglądy Dunajewskiego na kwestie ustrojowe można określić mianem konserwatywno-liberalnych. Nie był z pewnością zwolennikiem wielkich, rewolucyjnych idei, opowiadał się raczej za stabilnością i typową dla konserwatyizmu (bardziej może nawet anglosaskiego niż kontynentalnego) skłonnością do zmian stopniowych. W przeciwieństwie do konserwatywnych polityków austriackich I połowy XIX wieku Dunajewski opowiadał się zdecydowanie za parlamentaryzmem i szerokim zakresem wolności obywatelskich. Sceptycznie odnosił się jednak do koncepcji rządu parlamentarnego rozumianego jako rząd partyjny, realizujący programy partii stanowiących większość parlamentarną. Jego mowy w Radzie Państwa pokazują, że opowiadał się raczej za rządem „konstytucyjnym” – opartym na zaufaniu szerokiej koalicji stronnictw, ale realizującym własny program, motywowany celami ogólnopaństwowymi, a nie partykularnymi. Naturalnym punktem odniesienia dla takiego rządu byłyby monarchia, wobec której Dunajewski był nastawiony wyraźnie lojalistycznie. Nie przedstawił jednak nigdy całościowej wizji rozwiązań instytucjonalnych, jakie miały zapewnić zakładany przez niego cel.

Poglądy i osobowość Dunajewskiego wywarły silny wpływ na studentów oraz młodszych kolegów. Był bowiem, jak już wspomniano, doskonałym mówcą i wykładowcą. Dodać też należy, że prestiż, jakim Dunajewski cieszył się na uniwersytecie i w krakowskim środowisku naukowym, zyskał jeszcze przed rozpoczęciem kariery ministerialnej. Wypada chyba zatem zgodzić się ze zdaniem

Michała Patkaniowskiego, iż „jeśli Wydział stał się [...] tym, co później nazwano «szkołą krakowską» – to w znacznej mierze zaważyła tu wybitna indywidualność i osobowość Juliana Dunajewskiego”.

Co naturalne, większość biografów Dunajewskiego koncentrowała się na jego działalności politycznej. Z tej perspektywy pisali Michał Bobrzyński, Josef Penížek oraz Josef Schenck. Poglądy ekonomiczne Dunajewskiego badali m.in. Ferdynand Zweig i Aleksandra Lityńska, zaś polityczne – Bogdan Szlachta. Bardziej ukierunkowane na omówienie działalności uniwersyteckiej biogramy Dunajewskiego ukazywały się m.in. w *Polskim Słowniku Biograficznym* (autorstwa Stanisława Głabińskiego, 1939), *Złotej Księdze Wydziału Prawa i Administracji UJ* (autorstwa Stanisława Grodzkiego, 2000) oraz w drugim tomie wydawnictwa *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego* (autorstwa Przemysława Żukowskiego). Ponadto kariera uniwersytecka Dunajewskiego omówiona została szerzej w *Dziejach Wydziału Prawa UJ od reformy kołłątajowskiej do końca XIX wieku* Michała Patkaniowskiego oraz *Od Katedry Umiejętności Politycznych do Instytutu Nauk Politycznych UJ. Z dziejów uniwersyteckiej politologii* Andrzeja Zięby.

Julian Dunajewski odegrał znaczącą rolę w rozwoju galicyjskiej myśli konserwatywnej oraz kształtowaniu się polskich nauk ekonomicznych. W tym miejscu szczególnie jednak należy podkreślić jego znaczenie dla krakowskich nauk politycznych. Przede wszystkim niebywale podniósł on rangę zarówno Katedry Umiejętności Politycznych, jak i wykładanych przez nią przedmiotów. Przed objęciem katedry przez Dunajewskiego nie cieszyła się ona szczególnym prestiżem na wydziale, gdyż niewątpliwie nie sprzyjały temu brak stabilności i częste wakaty. Dunajewski wyniósł ją tymczasem do rangi jednej z najważniejszych katedr całego Wydziału Prawa. Poza tym zarówno jako profesor, jak i jako dziekan Dunajewski przyczynił się do wyodrębnienia na uniwersytecie poszczególnych subdyscyplin nauk politycznych, a w szczególności do rozdzielenia prawa państwowego, nauki administracji, ekonomii politycznej i statystyki. Ponadto jako badacz wniósł znaczący wkład w rozwój ekonomii politycznej i ukształtowanie się szkoły krakowskiej w tej dziedzinie, wówczas stanowiącej integralną część nauk politycznych. Należy także podkreślić, że jako wykładowca wywarł Dunajewski niebagatelny wpływ na krakowskie środowisko prawnicze. Wśród jego uczniów wymienić trzeba m.in. Michała Bobrzyńskiego czy Władysława Leopolda Jaworskiego. Ten ostatni współtworzył nowoczesne nauki polityczne w Krakowie i był jednym z „ojców założycieli” – obok Michała Rostworowskiego i Aleksandra Czerkawskiego – Polskiej Szkoły Nauk Politycznych (1911–1914). Wydaje się zatem, że można śmiało uznać Juliana Dunajewskiego za prekursora tej dyscypliny na Uniwersytecie Jagiellońskim i jednego z nestorów polskiej politologii.

BIBLIOGRAFIA

- Bibliografia polska 1901–1939*, t. 6 *Do–Elb*, red. B. Dobrzyńska et al., Warszawa 2005.
- Bobrzyński M., *Julian Dunajewski. Charakterystyka historyczna*, Kraków 1908.
- Boniecki A., *Herbarz polski*, t. V, s. 83–84 (*Dunajewscy*).
- Dunajewski J., *Wykład ekonomii politycznej*, Kraków 1935.
- Dunajewski J., *Słowo o „Zasadach bicia monety”*, Kraków 1873.
- Dunajewski J., Kopff W., Skarżyński D., *Zarys organizacji władz administracyjnych dla Galicji*, Kraków 1871.
- Dunajewski J., *Ziemia i kredyt. Studium ekonomiczne*, Kraków 1869.
- Dziki S., Wiśła R., *Myśl ekonomiczna na Uniwersytecie Jagiellońskim (od Juliana Dunajewskiego do pierwszych magistrów ekonomii)*, „Alma Mater” 2008, nr 108, s. 83–85.
- Głabiński S., *Dunajewski Julian Antoni* [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. V, z. 5, Kraków 1939.
- Grodziski S., *Julian Dunajewski* [w:] *Złota Księga Wydziału Prawa i Administracji*, red. J. Stelmach, W. Uruszczak, Kraków 2000.
- Grzybowski K., *Galicja 1848–1914*, Kraków 1959.
- Lityńska A., *Powstanie nauki ekonomii na Uniwersytecie Jagiellońskim*, „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie” 2007, nr 738, s. 88–95.
- Markwart J., *U źródeł polskiej szkoły ekonomii – recepcja a oryginalność*, wyst. na IX Kongresie Ekonomistów Polskich, [http://www.pte.pl/kongres/referaty/Markwart Jolanta/Markwart Jolanta – U ŹRÓDEŁ POLSKIEJ SZKOŁY EKONOMII – RECEPCJA A ORYGINALNOŚĆ.pdf](http://www.pte.pl/kongres/referaty/Markwart%20Jolanta/Markwart%20Jolanta%20-%20U%20ZRODE%20POLSKIEJ%20SZKO%20Y%20EKONOMII%20-%20RECEPCJA%20A%20ORYGINALNO%20C.pdf).
- Mowy Juliana Dunajewskiego w Sejmie Krajowym i w Radzie Państwa*, red. W.L. Jaworski, Kraków 1896–1899.
- Patkaniowski M., *Dzieje Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Od reformy kołłątajowskiej do końca XIX stulecia*, Kraków 1964.
- Peniżek J., *Julian Dunajewski. W dwudziestą piątą rocznicę*, Kraków 1906.
- Rokita J., *Za co mamy kochać Stańczyków* [w:] *U źródeł krakowskiego konserwatyzmu – w 100-lecie śmierci Juliana Dunajewskiego*, red. W. Kolarski, K. Gruner, Kraków 2008, s. 21–29.
- Schenck J., *Doktor Julian Ritter von Dunajewski, ein österreichischer Finanzminister, 1821–1907*, Wien 1934.
- Szlachta B., *Julian Dunajewski jako „stańczyk”* [w:] *U źródeł krakowskiego konserwatyzmu – w 100-lecie śmierci Juliana Dunajewskiego*, red. W. Kolarski, K. Gruner, Kraków 2008, s. 42–59.
- Szymusik F., *Julian Dunajewski. Jego poglądy ekonomiczne i skarbowe i działalność ministerialna*, „Przewodnik Naukowy i Literacki”, Lwów 1910, t. XXXVIII.
- Śródka A., *Uczeni polscy XIX–XX stulecia*, t. 1, A–G, Warszawa 1994.
- U źródeł krakowskiego konserwatyzmu – w 100-lecie śmierci Juliana Dunajewskiego*, red. W. Kolarski, K. Gruner, Kraków 2008.

- Zięba A., *Od Katedry Umiejętności Politycznych do Instytutu Nauk Politycznych UJ. Z dziejów uniwersyteckiej politologii* [w:] *Mysł i polityka. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Jackowi Marii Majchrowskiemu*, t. III, red. B. Szlachta, Kraków 2011.
- Zięba A., Jakubiak Ł., *Kronika nauk politycznych na Uniwersytecie Jagiellońskim*, „Alma Mater”, Kraków 2011/2012, nr 64–68.
- Zoll F., *Julian Dunajewski: wspomnienie pośmiertne*, Kraków 1908.
- Zweig F., *System ekonomji i skarbowości Juliana Dunajewskiego*, Kraków 1925.
- Żukowski P. M., *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Tom drugi 1780–2012*, red. D. Malec, Kraków 2014.

Dariusz Stolicki